

สัจจปารมี คำว่า สัจจะ แปลว่า ความจริง **ใช้**ในความหมายว่า พูดไว้อย่างไรก็รักษา คำพูด
เช่นที่**เรียกว่ารักษาสัญญา**ก็ได้ ทำไว้อย่างไร**แจ้ง**ว่าทำอย่างนั้น เช่นที่ เรียกว่า**รับตามที่เป็นอย่างไรก็ได้**
ได้เห็นอย่างหรือเป็นอย่างไร ก็บอกตามที่เห็นตามเรื่องที่เป็นไปเช่นนั้น เรียกว่า**พูดความจริง**ก็ได้

ตตถ สัจจนฺติ ตถตา ฯ อิหํ หิ สัจจวณฺณํ “**ยถารูป** วทติ ตถารูปํ กโรติ,
ปฏินฺนุญาย ตินฺนุญฺติ, **ปฏินฺนุญฺจายีติ** **โวหริยตีติ** อตฺถเกปิ, “ยถารูปํ กโรติ ตถารูป
วทติ, ยถาภูตํ ปฏิกุณฺหาติ, **สัจจปฏิกุณฺหาตีติ** **โวหริยตีติ** อตฺถเกปิ, “ยถารูปํ ปสฺสตี
ตถารูปํ วทติ, ยถารูปํ วา การณํ ปวตฺตตีติ ตถารูปํ วทติ, **สัจจวาทีติ** **โวหริยตีติ**
อตฺถเกปิ **ปวตฺตตีติ** ฯ

สัจจะเหล่านี้**มีลักษณะเป็นความซื่อตรง** ทำให้พูดจริงเป็นสัจจวาจา **ตรงกันข้ามกับพูดเท็จ** และ**ทำให้**
รักษาคำพูดรักษาน้ำใจ เพราะเมื่อรับหน้าที่**อันใด**แล้ว **ก็รักษาน้ำใจอันนั้นด้วยดีตลอดเวลาที่อยู่**ในหน้าที่
นั้น

อิมานิ สัจจานิ **อาชฺชวลกฺขณานิ** โหนฺติ, ตานิ ปฏิจฺจ **มฺสํวาทาวิปริตํ** สัจจวาจาภูตํ
สัจจํ วทติ, สวาทญฺจ สกิจฺจญฺจ **สมฺปฏิจฺจติ** ฯ **ยํ** หิ กิจฺจํ ปฏิกุณฺหาติ **ตํ** ตาว
สฺมฺมจฺจ **สมฺปฏิจฺจติ** **ยาว** ตสฺมี กิจฺเจ **สณฺฐาติ** ฯ

อีกอย่างหนึ่ง **หมายถึงความตั้งใจทำจริง** **มุ่งแสวงหาความจริงหรือความถูกต้อง** เทียบธรรม และ**รักษา**
ความเที่ยงธรรมได้

อถวา ตสฺสสตฺโถ “ยํ สกฺกจฺจํ กาดํ **อธิฏฺฐานํ** ยา จ ยุตฺติสงฺขาตํ สัจจํ **คเวสิตํ** **ยุตฺตี**
รทฺธิตํ จ **ปุเรกฺขารตา**, อิทมปิ สจฺจํ นามาติ ฯ

ในทศชาติชาดก ท่านจัดวิรุทธชาดก**เป็นชาดกที่แสดงสัจจปารมี** มีเรื่องย่อว่า

ทศชาติชาดกปกรณ วิรุทธชาดก **สัจจปารมีที่ปก** โหติ ฯ ตตฺรายํ สงฺเขปตฺโถ ฯ

วิรุณบัณฑิต **เป็นปราชญ์**ในราชสำนักพระเจ้าธัญชัยโกรพยะผู้ครองเมืองอินทปัตตะ **เป็นผู้ทรงปัญญาหา**
ผู้เสมอเสมอนมิได้วันหนึ่งท้าวสักกเทวราช วรณนาคราช พระยาครุพ และพระเจ้าธัญชัย **พร้อมกัน**
สมทานอุโบสถศีลในพระราชอุทยานเมืองอินทปัตตะแห่งกรุงรัฐ

วิรุณบัณฑิต **ปณฺวารโ** หุตฺวา กุรุณฺณฺญู อินทปตฺตนคร ธนุชยโกรพยสฺส รณฺโณ
อตุตฺทมมานุสาสโก อโหสิ ฯ เอกทิวสํ สกโก เทวราชา วรณนาคราชา สุปณฺณราชา
ธนุชยราชา จาติ จตฺตารโ ชนา **เอกโต** อินทปตฺตนครสฺส อุทยาน
สมาทินฺนุโปสธา อเหตุํ ฯ

เมื่อออกจากที่อยู่ของตน ก็ปรารภกันว่า ผู้ใดจะมีศีล**ยิ่งกว่า**กันผู้ใด**เป็นผู้สงบ** ไม่อาจตกลงกันได้
จึงเชิญวิรุณบัณฑิต เป็นผู้ชี้ขาด**ความเห็น**ของพระราชาทั้ง ๔

เต สกสกฺกฺกลฺลํ **นิกฺขนฺตกาเล** “อมฺเหสุ ปน กสฺส ลีลํ **มหนตํ**, โก **สมโณ** นามาติ
อารภีสุ ฯ **สณฺญาเปตฺ** อสฺสโกนฺตา วิรุณบัณฑิตํ อตฺตโน อตฺตโน **ทสฺสนสฺส**
วินจฺฉยการํ อกํสุ ฯ

พญานาค ทรงสรรเสริญ **ความไม่โกรธในบุคคลแม้ควรโกรธ** พญาครุฑทรงสรรเสริญการบริโภคอาหาร
แต่น้อย ท้าวสักกเทวราชทรงสรรเสริญ**การละความยินดี** ในกามคุณ ๕ พระเจ้าธัญชัยทรงสรรเสริญ
ความไม่มีกังวล

ตตฺถ นาคราชา โกปเนยฺยปิ **อโกปํ** วณฺณลํ ฯ สุปณฺณราชา **มิตฺปานโฆชนปรีโค**
วณฺณลํ ฯ สกโก เทวราชา ปณฺจกามคุณฺรติยา **วิปฺปหานํ** วณฺณลํ ฯ ธนุชโย
ราชา **อภิชฺฌนํ** วณฺณลํ ฯ

พระมหาสัตว์วิรุจน์สถิตแล้ว กล่าวว่าคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ตั้งมั่นในนรชนใด บัณฑิตเรียก
นรชนนั้นว่า ผู้สงบในโลก

วิรุจน์ทิโต เตสํ วจนํ สุตฺวา อิมํ คาถมาห

ยสฺมิญจ เอตานิ ปติฏฺฐิตานิ

อรารณพฺภา สุสโมหิตานิ

จตุพฺภี ฌมฺเมหิ สมํคิฏฺฐํ

ตํ เว นรํ สมณมาหุ โลเกติ ฯ

วิรุจน์ทิโตทำให้ศีลของพระราชาทั้ง ๔ พระองค์มีคุณสมบัติ ทำให้พระราชาทั้ง ๔ มีพระหฤทัย
เรงยินดีทรงชมเชยวิรุจน์ทิโตว่า เป็นผู้ประเสริฐสุด มีปัญญาดี รักษาธรรม รู้แจ้งธรรม วิเคราะห์
ปัญหาได้ด้วยดีด้วยปัญญา ตัดความสงสัยลังเลใจให้ขาดให้ขาดได้ทันที เหมือนช่างทำช่างตัด
ช่างช่างขาดด้วยเลื่อยอันคมฉะนั้น ฯ

วิรุจน์ทิโต จตฺตุนเปิ ชนํ สีสํ เอกสมเมว อกาลิ ฯ ตํ สุตฺวา จตฺตาริ ชน

ตฺถุญฺหญา ฤตี กโรนฺตา “ตุวํ หนุ เสฏฺโฐติอาทินิ อาหํสุ ฯ

อนึ่ง ในข้อที่ ๗ นี้ สำหรับบารมีนั้น ได้แก่สัจจบารมี ส่วนในทศพิทธาธรรมนั้น ได้แก่ อักโกระ
ความไม่โกรธ **อันหมายถึงเมตตาประกอบอยู่**

สัจจบารมี หิ ทสปรามีนํ สุตตมา โหติ, **เมตตาสยฺยุโต** ปน อุกโกโร
ทสวिरาชมานํ สุตตโม ฯ

เมื่อพิจารณาดูแล้ว แม้ว่าทั้ง ๒ ข้อนี้ จะมีพยัญชนะที่ต่างกัน แต่ว่า ในด้านการปฏิบัตินั้นต้องอาศัยซึ่งกัน
และกัน กล่าวคือการที่จะปฏิบัติไม่ให้เกิดความโกรธหรือมีเมตตาขึ้นได้นั้น **จะต้องมีจิตใจประกอบด้วยสัจจะ** คือ
ความตั้งใจจริงในการที่จะปลูกเมตตาขึ้นมาในจิตใจ คือให้เป็น**เมตตาจริง**ในใจ

กิญจาปี อิเม เทว ธมฺมา พุณฺชนโต นานา โหนฺติ ปฏิปตฺติภาเค ปน
อณฺณมณฺณนิสฺสิตา โหนฺติ ฯ กถํ ฯ โย หิ เมตฺตาสงฺขาตอกฺโกธสฺส อุปฺปาทนฺตถาย
ปฏฺวิชฺชิตฺกามो โหติ, เตน เมตฺตาอุปฺปาทย จิตฺตาทิฏฺฐานสงฺขาเตน สจฺเจน
สมฺปยุตฺตจิตฺเตน ภวิตฺตพฺพํ **ตถเมตฺตา** จิตฺเต อุปฺปาเทตฺตพฺพา,

เมื่อเป็นดังนี้ จึงจะทำให้เกิดความไม่โกรธ**อันตรงกันข้ามขึ้นได้** และเมื่อเกิดความไม่โกรธและเกิดเมตตาขึ้น
แล้ว ก็จะทำให้มุ่งดีปารณชาติ จึงอดอยู่ไม่ได้ที่จะที่จะอยู่เฉย ๆ จึงต้องช่วยขวยขายที่จะทำให้ผู้ที่มีเมตตานั่นเกิด
ความสุขความเจริญ**ตามความหมายของเมตตา**

เอวํ สติ **โกธวิปรีตํ** อุกฺโกธํ อุปฺปาเทตฺตํ สกฺโกติ ฯ โส อุกฺโกธํ อุปฺปาเทตฺวาน
เมตฺตาปยุตฺโต ภวิตฺตํ ลภติ, ปเรสํ หิตฺตกามो โหติ, ตฺยญฺหิภฺภูโต ภวิตฺตํ น สกฺโกติ, ยํ จ
เมตฺตายติ, ตสฺส **เมตฺตาทิปปายภูตํ** หิตํ สุขญจ อุปฺปาเทตฺตํ พยาปารํ กโรติ ฯ

เพราะถ้ามีเมตตาจริงแล้วก็อยู่เฉย ๆ ไม่ได้ จะต้องไปปฏิบัติทำให้เกิดความสุขความเจริญในที่นั้น ๆ

ตถเมตฺตาสมฺปนฺโน หิ อุเปกฺขโก ภวิตฺตํ น สกฺโกติ ตตฺถ ตตฺถเณว คนฺตฺวา หิตฺกิจฺจานิ
วิจาเรตฺวา วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลฺลํ อุปฺปาเทติ ฯ

ในกรณีที่เมตตานั้น เมื่อทรงมีพระเมตตาอยู่ในราษฏร จึงต้องชวนชายที่จะเสด็จพระราชดำเนินไป ทรงทำให้เกิดความสุขความเจริญแก่ราษฏร

ตเถว พยยานมินโหปี นวโม มหาราช, ยสุมา ฐฐวาลีเน เมตตายติ, ตสุมา ตตถ ตตเถว คนฺตวา อเนกกรณียานิ ปุเรตฺวา เตสํ วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลลํ อุปปาเทตฺตํ พยาปารํ กโรติ ฯ

ทั้งนี้ต้องมีสัจจะ คือ ความจริงใจที่จะปฏิบัติให้เมตตาขึ้นจริง เพราะฉะนั้น เมตตานี้จะเป็นเมตตาจริง ขึ้นมาได้ต้องมีอีกกระทะ คือไม่โกรธ จะไม่โกรธจริงขึ้นก็ต้องมีสัจจะ คือความจริงใจที่จะไม่โกรธ

อิหํ หิ เมตตาอุปปาทย จิตฺตาทิฐฐานสงฺขาตํ สจฺจํ ปฏิจฺจ ปวตฺตติ ฯ ตสุมา เมตตา อุกโกธํ ปฏิจฺจ ตถเมตตภาวํ อาปชฺชติ, อุกโกธปิ สจฺจํ ปฏิจฺจ ตถอุกโกธภาวํ อาปชฺชติ ฯ

ความจริงใจที่มีเมตตา ถ้าหากขาดความจริงใจคือขาดสัจจะเสียข้อเดียว เมตตาก็เป็นเมตตาไม่จริง เป็นเมตตาที่แสดงออกมากันแต่ภายนอก เช่น ทางวาจาว่าเมตตา หรือทางกิริยาว่าเมตตา แล้วละทิ้งทอดทิ้ง ไม่ช่วยอะไรจริงจัง

ยา เมตตา สจฺจจิริหิตา โหติ, สา อตถเมตตา โหติ พหิทฺธา ปากฎีกตเมตตามตฺตายถาตํ ชนानํ เมตตายนฺโหติ วาจามตฺตเมว กเถตฺวา वा กิริยามตฺเตน เมตตายนฺภาวํ พสุเสตฺวา वा ปฺน อมนสิกิริตฺวา อญฺญเอสํ กิณฺจิ สารมฺมุตํ อกรโหนตฺสส ฯ

แต่หากว่าถ้าเป็นเมตตาจริง คือเมตตา ประกอบด้วยสัจจะ คือความจริงใจ ทำให้เมตตาเป็นเมตตาจริงขึ้นมา ไม่โกรธก็ไม่โกรธจริงขึ้นมา ดังนี้แล้ว จึงจะทำให้ปฏิบัติชวนชายเพื่อประโยชน์สุขต่าง ๆ

สเจ ปน เมตตา ตถภูตา สจฺจสมฺปยุตฺตา ลียา, กถํ, เมตตายนฺโติ สจฺจํ เมตตายนฺโ ลียา, อุกฺขณฺนโติปิ สจฺจํ น กุชฺฌเมยฺย, สา ปเรสํ นานปฺปการหิตสุชฺชตฺตาย พยาปาราวหปฺจโย โหติ ฯ

~~~~~
ดังที่สมเด็จพระบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ธรรมะทั้ง ๒ ข้อนี้ คือ สัจจะ กับ อีกกระทะ ที่หมายถึงเมตตาจึงมีความหมายที่อาศัยซึ่งกันและกันเป็นไป อีกกระทะ เป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๗

อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน กิริยาที่ไม่เบียดเบียนให้ลำบาก คือความไม่ก่อทุกข์ยาก แก่ผู้อื่น ตลอดถึงสัตว์ ด้วยเห็นเป็นส่นุของตนเพราะอำนาจโมหะ เช่น ทำร้ายคนและสัตว์อื่นเล่น ชื่อว่าอวิหิงสาคณะที่ รวมกันอยู่เป็นหมู่ ทั้งผู้ปกครอง ทั้งผู้อยู่ในปกครองจะอยู่ด้วยกันได้เป็นสุข เพราะไม่เบียดเบียนกันโดยเฉพาะ ผู้ปกครองจึงจำต้องอาศัยเกียภาชีอากรจากราษฎรผู้อยู่ในปกครอง เพื่อจ่ายบำรุงประเทศ และต้องเกณฑ์กำลัง แรงบ้างเป็นบางครั้งวาที่จำเป็น แต่ถ้าเก็บและเกณฑ์รุนแรงอันเป็นการรีดเกินสมควรราษฎรผู้อยู่ในปกครองก็ เดือดร้อน ระส่ำระสาย อยู่ไม่เป็นสุข มีเรื่องครั้งโบราณว่า ผู้อยู่ในปกครองถูกผู้ปกครองเบียดเบียนต่างอพยพ ไปอยู่ต่างถิ่นก็มี ความไม่เบียดเบียนจะเป็นไปได้ต้องอาศัยกรุณาเป็นเบื้องต้น และอันความไม่เบียดเบียนนี้ เมื่อ มาคู่กับอภัยคือ ความไม่โกรธ ก็มีความที่ต่างกันอยู่บ้างและสัมพันธ์กันบ้าง ฯ

วิริยะ เป็นบารมีข้อที่ ๕ ที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญมาเป็นอันมาก ในเทศชาติแสดงมหาชนกชาดกในทางเยี่ยมด้วยความเพียร มีเรื่องอยู่ว่า

วิริยํ หิ ทสหนํ ปารมีนํ ปญจมํ โหติ, ยํ โพธิสตุเตน อเนกชาติสุ ทพฺพํ ปูริตํ โหติ พหุสีกตํ ฯ ทสชาตินามเก ปกรเณ มหาชนกชาตกํ โพธิสตุตสฺส วิริยาธิกาเว นิทสฺสนํ หุตฺวา ทสฺสิตํ ฯ ตตฺตฺราयํ วิตฺถาโร ฯ

พระมหาชนก พระโอรสแห่งพระเจ้ากรุงมิถิลา ต้องพลัดถิ่นไปประทับในต่างประเทศตั้งแต่ทรงอยู่ในพระครรภ์ของมารดา มีจิตใจกล้าหาญ มีความเพียรแรงกล้า ได้ขึ้นเรือบรรทุกสินค้าข้ามมหาสมุทรเพื่อไปสู่สุวรรณภูมิ

อดีต มหาชนโก นาม โพธิสตุโต มิถิลาโย รณโณ ปุตุโต หุตฺวา มาตุคพฺพคตกาลโต ปญฺญา วิเทเส วิทาสี ฯ โส วิโร ทพฺพหิริโย ภณฺทปฺปํ นาवं อภิชฺยุห วณฺชิชฺชตฺถาย สฺวณฺณณฺญมียาภิมุโข หุตฺวา มหาสมุทฺทํ ปกฺขนฺทิ ฯ

เรือ ได้ถูกคลื่นลมร้ายแรง อับปางลงในท่ามกลางมหาสมุทร พระมหาชนกได้ว่ายน้ำมุ่งกรุงมิถิลาโดยไม่ย่อท้อ

นาวา อติจฺณทญฺมิเวเคน ปหฺญา มหาสมุทฺทมฺชฺเณ นิมฺมุคฺคา ฯ มหาชนโก มิถิลามุโข หุตฺวา อโนสฺสกุณฺเณ มหาสมุทฺทํ ตฺรติ ฯ

จนถึงวันที่ ๗ เทพธิดารักษามหาสมุทรชื่อว่ามณีเมขลาได้ผ่านมาพบ จึงได้ตั้งปัญหาถามว่า เพียรว่ายน้ำไปเพื่อประโยชน์อะไร ผลสำเร็จคือความตาย

สตุตฺตเม ทิวเส มณีเมขลา นาม สมุทฺททฺรขิกา เทวธิดา อาคนฺตฺวา ตํ ทิสฺวา “กิมตฺถํ สมุทฺทํ ตฺริตํ วิริยํ กโรสิ , มรณํ เต สมิทฺธิผลํ ภวิสฺสตีติ ปุจฺฉิ ฯ

พระมหาชนกได้ตอบโดยความว่า ข้าพเจ้าได้ตรองเห็นโลกวัตร ข้อวัตรปฏิบัติของโลก ตรองเห็นผลของความพยายามจึงพากเพียรอยู่กลางมหาสมุทร**ทั้งที่ไม่เห็นฝั่ง** เมื่อเพียรทำกิจของบุรุษ ก็ชื่อว่า**ไม่เป็นหนี้** ญาตี ไม่เป็นหนี้เทวดา ไม่เป็นหนี้มารดาบิดา **ไม่ต้องเดือนร้อนในภายหลัง** คนในโลกนี้ประกอบการทำงานสำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง **เห็นกันอยู่** คนอื่นจมไปแล้วก็ตาม ข้าพเจ้าจะว่ายข้ามต่อไป ข้าพเจ้าได้เห็นท่าน**ผู้เป็นเทวดา**ในที่ไกล ก็จักเพียรพยายามต่อไป**ให้ถึงฝั่งสมุทร**

มหาชนโก เอตทโวจ “ **ยสุมา** หิ โลกัสส วตฺตํ **นิสมม** อุปฺปาทฺเตว วายามสฺส จ อานิสฺสํ **นิสมม** ปสฺสิตฺวา วิหรามิ , **ตสฺมา** ตีรํ **อปสฺสนฺโตปิ** มหาสมุทฺเท วิริยํ กรอฺมิ, วายาเมณ หิ บุริสฺสกิจฺจานิ กรอฺโถ ญาตีณํ **อนโณ** นาม โหติ น เทวานํ น มาตาปิตูนํ **น จ** **ปจฺจานตฺตปฺปติ**, อึทฺถกฺโขจ บุริสา กลีวณฺธิชฺชาทีนํ กมฺมานิ **ปโยเชนฺติ** ตานิ สมิชฺฌณฺตปฺปิ น สมิชฺฌณฺตปฺปิ , **อิทํ** **ทิสฺสติเยว** , อญฺญेषิ ชนา มหาสมุทฺเท นิมฺมุคฺคา โหนฺตุ, อหํ ปน เอกโถว **ตรามิ** , ตถจฺ อิมินา **ทิตฺถุตฺตภาเวน** มม สนฺติเก จฺฐิตํ ปสฺสามิ , เตเน สมฺมุตฺตํ **ปตฺตํ** ยถาสติ ยถาพลํ วายมิตฺสสามีติ ฯ

เทพธิดา ได้ฟัง**ถ้อยคำ**ของพระมหาชนก **อันแสดงถึงจิตใจที่ตั้งมั่น** ในความเพียรพยายามของตนเอง ทำกิจบุรุษพึงทำ **ไม่ห่อถอย** เพียรไปให้ถึงฝั่งสมุทร เทวดาจึงได้ช่วยนำพระมหาชนกไป**ส่ง**ถึงมิถิลา

อิทมสฺส วณฺํ บุริสฺสกิจฺจํ กาทํ วิริเย **อวฺจฺฐิตสฺส** เจว สมฺมุตฺตํ จ ปตฺตํ **อโนสฺสกุสฺส** จิตฺตสฺส **ปริทีปณํ** โหติ ฯ **ตํ** สุตฺวา **เทวธิดา** มหาชนกํ อุกฺขิปิตฺวา อุโภทิ พาหาทิ ปคฺคยฺห เนตฺวา โสตุณฺหา มิถิลาณครํ **ปาเปสิ** ฯ

เรื่องนี้พึงเห็น**สารคดี**เป็นพิเศษได้ว่า พระมหาชนก**มิได้หวัง**ฝั่งเทวดา แต่คิด**พึ่งตนเอง**มาตั้งแต่ต้น เมื่อเห็นเรือจะ**อัปปาง** ก็คิดเตรียมตนว่ายน้ำ แล้วก็เพียรว่ายน้ำ **มุ่งให้ถึงฝั่ง**ให้จึงได้ตลอดเวลาหลายวัน

เอตฺถายํ วิเสสโถ **สารตฺถ**โถ ทญฺฺจฺจุโพ ฯ มหาชนโก นาม โพธิสฺสโต อาทิตฺ เทวตํ นาทํ กาทํ **น** จินฺเตติ, **อตฺตณํ** ปน **อตฺตโน** นาทํ กาทํ จินฺเตติ ฯ ตสฺมา นาวํ มหาสมุทฺเท **นิมฺมุชฺชมานํ** ทิสฺวา มหาสมุทฺทํ **โอลงฺเมตฺ** สชฺเชตฺวา นาวาย ภินฺนาย **ตฺริภุมฺ**โข หุตฺวา อนนฺทิวเส พาหาพลเน มหาสมุทฺทํ ตรติ ฯ

เมื่อเทวดามาปรากฏกล่าวชักชวนให้ท้อแท้หมดกำลังใจ ก็ไม่ยอมทิ้งความเพียร คงมีใจเข้มแข็งมั่นคง มุ่งเพียรว่ายนํ้าจนกว่าจะตายไปกับความเพียรทั้งที่เห็นเทวดาอยู่เฉพาะหน้าก็ไม่ขอให้เทวดาช่วย ตั้งหน้าช่วยตนด้วยตนเองต่อไป เทวดาจึงได้เข้าช่วย

ตทา เทวธิดา อาคมนุตวา วิริย วิสสชเชตฺตํ **สมาทเพนฺติยาปิ** น วิสสชเชติ, อปฺปฏิวาณิ ปน อนิสกโก หุตวา **ยาว ชีวิตโอสานา** ตริตฺตํ วายมตีเยว ฯ โส ตํ เทวธิดํ **สมมุขภูฏาเนเยว** ปณฺณายนฺตี ทิสฺวาปิ ตํ อุปตถมฺภนํ น ยาจติ , อตตํ ว อตตโน นาคํ กรีติ ฯ เอวํ สติ เทวธิดา ตํ อุปตถมฺภิ ฯ

บุคคลเช่นนี้เองเรียกว่า**เป็นผู้ที่เทวดาช่วย** คือความเพียรนี้เองที่พื้เห็น**ว่าเป็นเทวดา** เมื่อจับทำงานที่**แรก** มักเห็น**ความเพียรเป็นความยากลำบากน่าเบื่อหน่ายต่อเมื่อ**ความเพียรไปจน**ใกล้จะสำเร็จ** **ก็จะเห็น**ว่าความเพียรนี้เป็น**เทวดา**ขึ้นมาทันที**ที่ลืมนึกความเหนื่อยยาก** เพราะเห็นผล**ที่ทำให้ปลื้มใจอยู่เบื้องหน้าแล้ว**

เอวรูปุํ หิ ปุคฺคโล “**เทวคฺคโตติ** วุจฺจติ ฯ **วิริยเมว เทวภูตํ** ทฺวญฺญูปุํ กมฺมุนฺติโก หิ **อาทิวาเร** วิริเยน กมฺมุนฺตํ กรโณโต “**วิริยเมตํ** ทฺวกรนฺติ จินฺเตติ, **ปจฺจา** ปน ฉณฺเณโต วายมฺนโต ตํ กมฺมุนฺตํ กตฺวานเอว , **ยथा** โส “สมิทฺธี **คมิสฺสตีติ** สงฺขํ คจฺจติ, **ตथा** “ **วิริยเมตํ** เทวตา โหตีติ **อาชานาติ**, **มนาปิยํ** กมฺมุนฺตผลํ ปสฺสฺนโต นิกกิลฺมโถ โหติ ฯ

ผู้ที่เคยพากเพียรเหนื่อยยากในการงาน ที่จะอำนวยผลที่ปรารถนาอย่างยิ่ง **เมื่อใกล้จะสำเร็จ**ผลย่อมจะรู้สึกเห็นดังนี้อยู่ด้วยกัน เพราะงานที่จะสำเร็จผลแน่นอน **ย่อมมีทางทะลุปรุโปร่ง** เป็นอันสงฆ์ของความเพียร**ที่ผุดขึ้นมาให้เห็นชัด** **คนเกียจคร้าน**จะไม่มีโอกาสได้เห็นเทวดาคือ**อันสงฆ์ของความเพียร** ฯ

เย ทพฺพวิริเยน อคฺคผลํ กมฺมุนฺตํ กรโณตา **กิลนฺตปุพฺพา** โหนติ **สพฺเพเต** **ตสฺมี** **สมิทฺธี** **คจฺจมาเน** ตถเวยว วิชานฺติ ฯ **นิยตํ** หิ นิปฺปชฺชมานสฺส กมฺมุนฺตสฺส **ปโถ** **วิภูโต** โหติ อิทํ ตกฺกรานเมว **วิภูโต** วิริยานิสฺโส โหติ ฯ **โกสชฺช** **ปกติกา** ปน **หิณวิริยา** ตถารูปิ **วิริยานิสฺสสฺสาตํ** เทวตํ อญฺญาตुํ โโอกาสํ น ลภานฺติ ฯ

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระเจริญ ด้วยพระบารมีพร้อมพระราช
ธรรมจริยา ยกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือ วิริยะและขันติ เป็นส่วนอรรถสมมติ กับทั้งมีทหะ
ความอ่อนโยน และตะบะคุณ เป็นเครื่องเผาลนบาปอกุศล ทั้งทรงปฏิบัติหน้าที่อย่างเยี่ยงมียอด
เป็นรัฐาภิบาลนโยบายส่วนปรัทธิปฏิบัติ คือ เหตุสำคัญที่นำไปเข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐ
ให้วัฒนาสถาพร ดังจะเห็นได้ จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่ได้ทรงปฏิบัติตลอดมา ซึ่งไม่อาจ
ยกขึ้นแสดงสาธกด้วยกถามรรคเพียงครั้งเดียว ได้จะรับพระราชทานยกสาธกถวายเพียงบางประการ
เพื่อทรงพิจารณาพระธรรมส่วนชอบอันตั้งอยู่ในพระองค์เป็นเครื่องเจริญพระราชหฤทัย ด้วยพระปรี
ติโสมนัส

จกักริสสุส หิ นวมิโนโท ภูมิพล มหาราชา อเนเกหิ ปารมีธมเมหิ เจว
ราชจริยาธมเมหิ จ สมณาคโต โหติ ฯ อิมสมี กถามคฺเค เตสํ ธมฺมานํ เอกเทสํ
วณฺณยิสฺสามิ ฯ โส หิ มหาราชา “วิริยํ ขนฺติ มหฺทโว ตโป จาติ จตฺตฺหิ
อตฺตสมฺปตฺติภูเตหิ ธมฺเมหิ สมณาคโต โหติ, โย จ ปรัทธิปฏิบัติภูโต
รัฐาภิบาลโนปาโย รัฐูปปาสเน สมิทฺธิสมฺปาปฺพนสฺส พลวปฺปจฺจโย โหติ ตํ
ธฺรคฺคาคํ คเหตุวา สุภฺจุ ปฏฺธิปชฺชติ ฯ นิทฺสสนํ เจตถ ฯ เตน ทยฺยวาสีนํ ชนानํ
อตฺถาย หิตาย สุขาย จ กตานิ อเนกปฺปการานิ กรณียานิ อตฺถิ ยานิ อิมินา
เอกกถามคฺเคน พฺยนฺตีกตฺวา อุทฺทิสฺสํ น สกฺโกมิ ฯ

สมเด็จพระบวรราชเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนประชาชน พระราชทานความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นต้นมา เพราะทรงถือว่า “การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบัน พระมหากษัตริย์ต้องทรงทำประจำอยู่แล้ว อนึ่ง ช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้น ก็สอดคล้องกับคำสอนพระพุทธศาสนา ด้วย ผู้ที่ทำบุญย่อมได้รับอานิสงส์คือได้บุญ” “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึง ค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจให้สูงขึ้นโดยลำดับ” “สถาบันพระมหากษัตริย์และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เรียกว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นเอง ที่เป็นที่มาของความมั่งคั่งของชาติ และความสงบสุขของสังคมไทย ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต”

โส หิ มหาราชา พุทธปริณิพพานา จตุสติกานัง ทวิสหัสสานมุปริ
ปณจนวุติมวสุสโต ปญญา ยาวชชตนา รฏฐวาสินัง ชีวิตวุตตี โอลเกตุ นิพทุ
คามนิคมาทิสู จรติ, ธมมิกานัง ทุกขาปนโยนปายาทินัง อนุสาสนปปทาเนน ตตถ ตตถ
ชนานัง อนุคฺคหัง กรโติ ฯ กิการณา ฯ เอวํ กิรสฺส โหติ ฯ รฏฐวาสินัง กิร อนุคฺคโ
นาม ราชนัง นิพทุทิจจํ โหติ, ทุกฺขิตานัง จ กโต อนุคฺคโ พุทฺธสฺส อนุโลเมติ,
เยน หิ กโต, โส ปุณฺณํ กรโติ นาม, กตปุณฺณํ จ ปุณฺณานิสฺสํวตํ ปิตี ลภตติ ฯ
“รฏฐวุตตนา หิ อนุกฺกเมเนน กตพพา โหติ, กถํ, สพฺพปฺปมํ พหุชฺชนานัง
อุปโณคปริโณคานัง อตฺถิภาวนสงฺขาตํ ชีวิตมูลฎฐานัง ธมฺมิโกปายะหิ จ มตฺตยุตฺเตหิ
สตถลกฺขณสมฺปนฺเนหิ อุปฺกรณะหิ จ ปวตฺเตตพฺพํ, ยโต เต ตาทิสฺส ชีวิตมูลฎฐานสฺส
ธิรวาํ ปาปุณฺณติ อตฺตนา จ อุปโณคปริโณเค อุปฺปาเทตุํ สกฺโกณติ, ตโต ปญฺญา
เตสํ อุปรูปริ อุปโณคปริโณควุตฺติ เจว อายานุพฺพหนา จ อนุปฺปาทพฺพาติ “โย
ชตฺติยวโส เจว ยญฺจ ราชนินฺดาปริยาปนฺนกิจฺจนฺติ ลพฺพนาเมหิ รฏฐวุตตนา กิจฺเจหิ
ปริยาปนฺนํ นานปฺปการํ ชตฺติเยน กตกรณียํ, ตทฺหํ ปจฺจุปนฺนกาเลปิ อนาคตกาเลปิ
ทยยรฏฐสฺส สณฺฐิตียา เจว ทยยรฏฐวาสินัง สนฺติสฺสุขาย จ อวหนปจฺจโย โหตติ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๕ ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการยึดมั่น แนวทางที่สนับสนุนการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติมาโดยตลอด และจากบทบาทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการแก้ปัญหาหลักต่างๆของชาติ ดังกล่าวนั้น อาจจะนำมาวิเคราะห์แยกแยะโดยสรุปให้เห็นถึงบทบาทในเชิงของการสนับสนุนการ รักษาความมั่นคงของชาติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้ คือ บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า บทบาทในการเสริมโครงการปกติ บทบาทในแง่ของการริเริ่ม บทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาระบบ บริหารดำเนินการพัฒนาในพื้นที่ บทบาทในการสนับสนุนการรักษาความมั่นคงของชาติ เกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ได้ทรงเน้นอยู่เสมอว่า มิได้ทรงมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไป แ่่งงานของ รัฐหรือมีลักษณะซ้ำซ้อนกับงานของรัฐ ทั้งนี้เพราะไม่มีพระราชประสงค์ที่จะให้ แผนงานปกติของหน่วยงานใด ๆ ที่มีอยู่เดิมต้องหยุดชะงักหรือเสียหาย สิ่งใดที่รัฐทำอยู่และ ได้ผลดีอยู่แล้ว ก็จะทรงผ่านเลยไป ไปทรงทำในที่ที่เหมาะสมแห่งอื่น

ม.๒๓๙โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(พระมหาอภิวัตร รวบรวม,๐๐๕/๑๒๖)

โส หิ มหาราชฯ พุทธปริณิพพานา จตุสตาธิกานํ ทวิสทสฺสณมฺปรี
จตุณฺวุติมวสฺสสฺส วา ปณฺจณฺวุติมวสฺสสฺส วา อนฺตรราชจินฺตาทปริยาปนฺนกิจฺจํ อารมฺมิตํ
ตณฺจ ราชจินฺตาทปริยาปนฺนกิจฺจํ ยาวชฺชตนา วิตุถารโต ทยฺยรฏฺฐสฺส เจว
ทยฺยรฏฺฐวาสินํ จ วุฑฺฒิยา วิรุฬฺหิยา เวปุลฺลยา อวหนปจฺจโย โหติ ฯ สฺวรูปโต จ
ตมปี รฏฺฐสฺส สณฺฐิติยา ปจฺจยภุตเมว วิชิตฺวา วิจารณปาณฺญาย ปจฺจเวกฺขนฺตณ
“อุปฺปชฺชมานกมฺยุปสคฺคาปนยนตถาย ปากิตฺวทฺธมโนปายูปตถมฺภานตถาย วทฺธมโน
ปายาภรณตถาย ตํตฺวทฺธมโนปายปริหรณพลฺุพาทนตถาย รฏฺฐสณฺฐิตินุคฺคทาย
สํวตตตฺติติ ทฏฺฐพฺพํ ฯ โส จ ตเมว ราชจินฺตาทปริยาปนฺนกิจฺจํ กุรฺรมาโน สมนฺ
นสิกโรหนโต รฏฺฐสฺส กมฺมํ วา ตสฺส วา กมฺเมเน สทิสํ อณฺเฏ กมฺมํ กาทํ น
ปตฺเถติ ฯ โส หิ ตานิ กมฺมานิ จฺจูปตฺถํ วา วินาสตํ วา น อิจฺฉติ, เย รฏฺฐสฺส
ปากิตินโยปายา อตฺถิ, ยานิ วา กตกมฺมานิ สฺสุจฺจุ สมิชฺฌนฺติ, ตาเนว รูปานิ วชฺเชติ,
อณฺเฏสฺมี อนฺรุเป จฺจูปเน ตํ กโรติ ฯ तेเนวํ ตํ ทยฺยรฏฺฐสฺส สณฺฐิติยา เจว
ทยฺยรฏฺฐวาสินํ สนฺติสฺสุยาย จ อวหนปจฺจโย โหติ ฯ

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นี่คือพระปฐมบรมราชโองการ แห่งสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษ์ณเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมา พระราชกรณียกิจใหญ่น้อยทุกประการที่ทรงปฏิบัติได้เป็นไปตามพระปฐมบรมราชโองการครบถ้วน

ยํ หิ “ธมฺเมเน รชฺชํ กาเรมิ สยามิกมหาชนสฺส อตฺถาย สุขายาติ วจนํ ปญฺญาตํ โหติ, อิทํ จกฺกิวสฺสสฺส นวมิเนทน ภูมิพฺเพเน มหाराเชน พุทฺธปรินิพฺพานโต ปฏฺฐาย จตฺสตาธิกาณํ ทฺวินฺนํ สหสฺसानุปริ ตินวฺตุติมลํจฺจจรสฺสมจฺเจเยน ไพศาลทักษิณ อิติ นามเก ราชมณฺเฑริเร รชฺชาภิเสกวิธานเ ทยฺยวาสินํ วุตฺตา ปฐฺมวจา โหติ ฯ ตโต ปฏฺฐาย ยานิ กรณียานิ เตน ทยฺยานํ อตฺถาย สุขาย กตานิ โหนฺติ ตานิ สพฺพานิ ตสฺสา ปฐฺมวจานุสาเรน ปวตฺตานิ ฯ

และกล่าวได้ว่าเป็นพระบรมราชปณิธานที่ได้ทรงตั้งไว้ และทรงเริ่มปฏิบัติตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติพระบรมราชปณิธานที่ทรงตั้งไว้ ที่ปรากฏเป็นพระปฐมบรมราชโองการจึงเป็นพระราชสัจจาธิษฐานและพระราชสัจจวาจาตามพระพุทธานุชาตที่ตรัสไว้ว่า “**สจฺจํ เว อมตา วาจา** คำสัตย์ จจริงเป็นอมตวาจา วาจาที่ไม่ตาย” ทำให้สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์พร้อมทั้งประชาชนชาวไทย สถิตมั่นสถาพร ด้วยมีธรรมดังทรงมีพระราชดำรัสประกาศในพระปฐมบรมราชโองการนั้นเป็นหลักเป็นธงชัยเป็นไปตามอมตสัจจวาจาพุทธานุชาตว่า “**ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี** ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม” อีกทั้งสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ ฯ ก็ได้ทรงดำเนินตามพระราชธรรมจริยา เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชากรทุกประการ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และพลนิกรชาวไทย ซึ่งสนิทแน่นแฟ้นมาแต่โบราณกาลจึงคงดำรงอยู่และทวียิ่งขึ้นฝ่ายประชาชนไทยตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความจงรักภักดี ศรัทธาเชื่อมั่นด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นประมาณ ฝ่ายพระมหากษัตริย์ ตั้งมั่นอยู่ในพระมหากรุณาธิคุณอันไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยน้ำพระราชหฤทัย และพระราชจริยาวัตรประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรมและพระราชธรรมจริยาทั้งปวง

อถวา สกฺกา วตฺตํ “อัยํ ปฐมวาจา เตน สมฺมา ปณฺหิตํ เจว รชฺชปตฺตกาลโต ปญฺญาย อนุกตํ จ ปณฺธานํ โหติติ ฯ เตน โข ปเนตํ ปฐมวาจาภาเวน ปากฺกํ ปณฺธานํ “สจฺจํ เว อมตา วาจาติ พุทฺธวจนสฺसानุสาเรน สจฺจาธิมฺมฐานํ เจว สจฺจวาจา จ ชาตํ โหติ ตเมว ปญฺจิจ ทยฺยรณฺณํ พุทฺธสาสนํ ชตฺตยวโลติ ตินฺนคานิ เจว ทยฺยวาลีโน จ ตสฺส ตสฺสา ปฐมวาจาย ปกาลิตธมฺมทฺรชฺชุตาย ธิรํ ติมฺมฐนฺติ, อยนฺเตสํ ธิรฺมจฺจติ, ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารินฺติ พุทฺธวจนสฺसानุสาเรน ปวตฺตานิสโส โหติ น อปฺยิสฺส ปรมราชินีปิ ปุตฺตธิตโรปิ ปรมชนนีปิ เชฏฺฐกฺกคินีปิ ทยฺยวาลีโน อตฺถาย หิตาย เตนานุจริตํ ธมฺมํ อนฺวตฺตนฺติ ฯ ตสฺมา ปฺราณโต ปญฺญาย ธิรํ ปวตฺโต ชตฺตยวโลตฺส เจว ทยฺยวาลีโนญจ สมฺพนฺโธ สนฺติมฺมฐนฺติ อุปรูปริ จ วทฺธติ ฯ กถํ ฯ ราชฯ ชตฺตยวโลโก ทลฺวิเชหิ ราชธมฺเมหิ อญฺญเอหิ จ ธมฺเมหิ สํหิตจิจฺโต พหุหิ วตฺตจริยาหิ สมฺปาปนโน จ หุตฺวา ทยฺยวาลีโน อตฺถาย สุขาย อธิมตฺตมหารุณาย ปติมฺมฐนฺติ, ทยฺยวาลีโนปิ ตสฺมี รณฺเณ อธิมตฺตกตฺถญฺญตาวเสน ภาตฺติสทฺธาย ปติมฺมฐนฺติฯ

ดั่งที่รับพระราชทาน ยกสาธกถวายเป็นกถามรรคนี้ เป็นส่วนปรทิตปฏิบัติ
รัฐฎาภิบาลโนบาย ๒ ข้อ คือ มัทวะ ความอ่อนโยน และ ตบะ คุณเป็นเครื่องเผาผลาญจำกัด
บาปอกุศล ประกอบด้วย วิริยะ และ ขันติ จึงนับเป็นบุญยิ่งของประชาชนชาวไทย ที่นอกจากจะ
มีรัฐบาลรับผิดชอบในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ยังมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรง
ดูแลสอดส่องสุขทุกข์ ส่งเสริมการ ปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อพระราชประสงค์
ยิ่งใหญ่ คือเพื่อความกินดีอยู่ดีของ พลสกนิกรชาวไทยเป็นสำคัญ มัทวะ ความอ่อนโยน
ประกอบด้วยวิริยะความเพียร และตบะคุณ เป็นเครื่องเผาผลาญกำจัดบาปอกุศล ประกอบไปด้วย
ขันติ นับว่าเป็นรัฐฎาภิบาลโนบาย ส่วนปรทิตปฏิบัติ จัดเป็นมงคลวิเสสที่ ๓

ม.๒๔๐ **ดั่งที่รับพระราชทาน** (พระมหากอวัตร รวบรวม, ๐๐๕/๑๒๗)

ยํ หิ รัฐฎาภิบาลโนปาโย ทุพพิโธ โหติ วิริเยน สโยชิต มทุทโว ขนติยา
สโยชิต ตโป จาติ, ยํ จ รัฐฎาปาลี สพพานิ รัฐฎากิจจานิ กรุमानา ทยยรัฐฎาสินํ
ทุกขํ อปสํหนต์ํ จ สุขํ อุปสํหนต์ิ, ยํ จ ราชวโร มหาชตติโย มหาคารุณโก
หุตวา ทยยรัฐฎาสินํ หิตสุขํ อากงขมาโนเยว สุขทุกขํ โอลเกนโต เตสํ
ผาสวิหาราย ว รัฐฎาปาลินํ รัฐฎากิจจานุคคหํ กโรติ, สพพเมตํ สพเพสํ ทยยิกานเมว
อตถํ หิตํ สุขํ จ อวหติ ฯ ตสฺมา วิริเยน สโยชิต มทุทโว เจว ขนติยา สโยชิต
ตโป จ “ปรทิตปฏิบัติภูโต รัฐฎาภิบาลโนปาโยติ สงฺขํ คจฺจนฺติ ฯ อยมปิ
ตติยมงคลวิเสสกาภูโต ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อประชาชนทุกจำพวกได้รับทำนุบำรุงให้กำลังเลี้ยงตนได้แล้ว ประเทศย่อมสงบ
ราบคาบจากโจรภัย

อถา ฯ ยทา รฏฐมฺหิ สพเพ ชนา อุปตมฺภานํ ลภิตฺวา พลสมฺปนฺนา
หุตฺวา อตฺตานํ โปเสตุํ สกฺโกนฺติ ตทา ตํ รฏฺฐํ โจรภยาทีหิ วูปสมฺมตฺติ ฯ

มีเรื่องเล่าไว้ว่า พระเจ้ามหาวิชิตราชทราบพระราชดำริจะระงับโจรผู้ร้าย ในพระราชอาณาเขต

ตตฺริทํ ทสฺสิตฺตนิทสฺสนํ ฯ อตฺเตเต กิร ราชา มหาวิชิตฺ นาม อตฺตโน รฏฺฐเ
ทสฺสชฺชิลฺลเต โจเร สมฺมฺหฺนิตุํ เจตฺติ อุปฺปนฺนปริวิตกฺโก อโหสิ ฯ

ทรงพระสันนิษฐาน ตามคำของพราหมณ์โรหิตว่า แต่ลำพังจับมาลงพระราชอาณาเขตไม่สามารถจะระงับให้
ราบคาบได้ เพราะโจรที่จับได้นั้นเป็นแต่บางราย โจรที่เหลืออยู่ยังเบียดเบียนคนทั้งหลายได้ต่อไปอีก

ตโต ปุโรหิตสฺส พฺราหฺมณสฺส อนุสาสนเนน เอว สन्นิฏฺฐานมกาสิ “ โจเร คเหตฺวา
ทณฺฑวินิปาตมตฺตํเยว เต สมฺมฺหฺนิตุํ น สกฺกณฺตฺติ, เย หิ โจรา คหิตา เต เอกจุเจ ว
โหนฺติ, เย ปน หตฺวาเสสกา โจรา ภวิสฺสนฺติ เต ปจฺจา รฏฺฐวาลีน
วิเหฐฺสสนฺตฺติติ ฯ

พระองค์ทรงตั้งอยู่ในพระราชาบาย ทรงสงเคราะห์ชนชาวนาด้วยพันธุ์พืชข้าวปลูก แลเครื่องอุปกรณ์สำหรับ
กลีกรรม ทรงอุปถัมภ์ พวกพาณิชย์ด้วยทรัพย์เป็นต้นทุน ทรงอุดหนุนราชบุรุษด้วยเบี้ยเลี้ยง แลเบี้ยหวัด
ให้กำลังเลี้ยงตนไม่ประพดิตุจริตทางโจรกรรม

ตํ อนุภโรนฺโต ราโชปาเย สมฺมา ปตฺติฏฺฐาสฺสิ ฯ กถํ ฯ เย ตตฺถ กลฺลโศรกฺเข
อุสฺสหนฺติ เตสํ วิชภตฺตํ อุปฺกรณานิ จ อนุปฺปทาสิ, เย วาณิชฺชาย อุสฺสหนฺติ เตสํ
ปาภตํ อุปตมฺภาสฺสิ, เย ราชปฺริสา โหนฺติ เตสํ อตฺตโปสนกมฺมพฺยาปารตฺถาย
ภตฺตเวตฺตณํ อุปตมฺภาสฺสิ ฯ

พวกราชบุรุษได้รับราชอุปถัมภ์พอเพียงแล้ว ย่อมประพฤติเป็นธรรมดาในหน้าที่ ไม่เห็นแก่ทรัพย์อันจะพึงได้โดยทางไม่ชอบ รัฐชนบทก็**ประกอบด้วยความสงบราบคาบ**ปราศจากโจรผู้ร้าย

เต กลีกรา เจว วานิชา จ ตาหิสี อุปตมฺภนํ ลภิตฺวา สกมมปสุตา หุตฺวา
โจรภมฺมสงฺขาตํ หุจฺจริตํ น กรีสุ ฯ ราชปรีสา รมฺโณ สนฺติกา อลฺภุตํ อุปตมฺภนํ
ลภิตฺวา รมฺมจฺจเรสุ ฌมฺมจารีเน อหฺลํ, อสมฺมา ลพฺภเนยฺยามีสจฺจชฺคา นาหฺลํ ฯ
อิมินา ปกาเรน ตสฺส รมฺมํ **สนฺติပ္ပุตํ** อโหสิ อโจรณฺณกํ ฯ

คนทั้งหลาย ต่างชวนขายในกิจการของตน ๆ เต็มใจแบ่งผลถวายเป็นราชพลี **เพื่อพูนทวีพระราชทรัพย์ขึ้นอีกมากมาย** ทั้งได้รับความผาสุกกายเบิกบานใจ ยังบุตรให้พ่อนที่อกไม่ต้องตื่นตระหนกสะดุ้งหวาดเสียว อยู่ด้วยความวางใจเสมือนไม่ต้องลงลิ้มประทุเรือน นีรัฐสมบัติเรียกว่า นีรคูล์ ฯ

ตตฺถ มนุสฺสา สกสกกิจฺจปฺปสุตา หุตฺวา อภิริติยา อตฺตโน ผโลทเย **ปหุตราช-
ธนาทุณฺณภูตํ** ราชพลํ กตฺวา วิภชีสุ, เต จ สฺขิตา อนุปปีฟ้า โมทมานา อูเร ปฺตุเต
นจฺเจนฺดา อปารุตฺตฺวา มณฺเญ วิหรีสุ ฯ อयํ รมฺมสมฺปทา นีรคฺคณฺติ วุจฺจติ ฯ

อนึ่ง ทรงพระมหากรุณาปกครองอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย ด้วยพระบรมราชโบาย ๒ ประการ คือ **นิเคราะห์** กำราบปราบปราม ได้แก่พระเดชประการหนึ่ง **ปเคราะห์** คือ ยกย่อง สรรเสริญ ได้แก่พระคุณประการหนึ่ง

มหาราช หิ พยยานมินโท ทวีติ ราโชปาเยหิ รัฐวาลิโน ปลาสติ เตชานุภาวสงฆาโต **นิคโคโห** เจว คุณานุภาวสงฆาโต **ปคโคโห** จาติ ฯ

โดยทำนองมารดาบิดาปกครองบุตรธิดาด้วย**ปสาสนวิธี** อันมีมาในสังคาลกสูตร ในที่มิกาย ปาฏิการว่า **ปาปา นิวาเรณฺติ** ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

โส **ปาปา นิวาเรณฺติ**ติอาทินา ปาฏิวคเค ที่มิกายสุส สังคาลกสูตรเต อาคต**ปสาสนวิธี**นา ปุตตธิตุนํ ปลาสกานํ มาตาปิตูนํ นิยาเมน รัฐวาลิโน ปลาสติ ฯ

ด้วยทรงตั้งพระราชกำหนด**กฎหมาย** ห้ามปรามประชาชนทั้งหลาย ไม่ให้ประพฤติกายวจีทุจริตซึ่งเป็นทางผิด เบียดเบียนกันแลกันให้เดือดร้อนยากไร้

ตตถ **ปาปา นิวาเรณฺติ**ติ อิมํ ปสาสนวิธี ปฏิปชฺชมาโน ปาปภูตานํ กายวจีทุจริตานํ อจรณตถาย เจว อญญมญญสุส อปีพันตถาย จ รัฐวาลิโน นิวารณภูตํ **นิตี** ววฏฐเปติ ฯ

เหมือนต้นไม่มีพิษ เมื่อผลิดอกออกผล อันจะทำมหาชนผู้บริโภคให้ถึงอันตรายพิบัติ เจ้าของ**คอยกำจัดได้** ดอกปลิดผลทิ้งเสีย เป็นอาการของนิเคราะห์ คือกำราบปราบปรามประการหนึ่ง

ยถา หิ **วิสยตุโต** รุกฺโข กุสุมผลานิ เทนโต ปริภุชฺชนตํ มหาชนํ วิปตฺตี ปาเปติ, สามิโก ตํ วิปตฺตี นิวาเรณฺโต ตสฺส กุสุมานิปี ผลานิปี **นิทุรนาติ** **เอว** สมฺปทมิทํ เวทิตพฺพํ ฯ อิทํ นิคฺคหากาโร โหติ ฯ

กลยาณ นิเวเสนฺติ ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม **ลিপฺปี ลิกฺขาเปณฺติ** ให้ศึกษาศิลปวิทยา

ตโต **กลยาณ นิเวเสนฺติ ลิปฺปี ลิกฺขาเปณฺติ**ติ เทว ปสาสนวิธีโย ปฏิปชฺชติ ฯ

ด้วยความที่ทรงขยายการศึกษาอักษรสมัยออกไป ทว่าพระราชอาณาจักร ทั้งวิชาข้างอันเป็นที่พึงพำนักในทาง
ชีวิตบารมี ให้กุมารกุมารทั้งหลายได้เล่าเรียน ศึกษาแต่ย่อมเยาว์ **กล่อมเกลานิสัยใจคอ** ให้รู้จักผิดชอบคุณ
โทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์แลคิดปะมาในขั้นต้น

ตตรายน์ อธิปไตย ๗ โส หิ วรรณสุต สกลฐานานุ อภุชสมยสุต เจว
ชีวิตนาถภูตนาถ **นิมมานสิปปาณ** ลิกขํ วิตุถาเรตวา ยุกกาลโต ปฏฐาย
พุทธิอุชฌาสยปริจยตุถาย เจว กตตถานตถาทิผลสุต **สมปฏิจจนตุถาย** จ กุมारे
ลิกขาเปติ,

ครั้งถึงความเป็นวิญญูชนเติบโตขึ้น ฝ่ายสตรีได้เป็นกุลสตรี และเป็นบุรพการีนี้ ที่ดี ฝ่ายบุรุษโดยมาก**ให้เป็น**
ลูกเสือ

ปจจา เตสุ วยปุตเตสุ อิตถิโย กุลิตถิภาวํ กลยาณบุพพการีนิภาวํ จ อาปชชนฺติ,
บุริสา ปน พหุโส **จารบุริสภาวํ** ปฏิลภนฺติ ๗

ครั้นเมื่อเรียนเสร็จวิชา ลาออกจาก**ศึกษาสถาน** ลางพวกที่เข้า**รับราชการ**ก็ได้รับความฝึกฝนในหน้าที่ทำ
เป็นเสือป่า เสือน้ำ ได้ชำนาญการฝึกหัด นิสัยใจคอแลวิทยาอีกวาระหนึ่ง ๗

เตสุ ลิกขาปารํ คมิตวา **ลิกขานุฐานา** อปคเตสุ เอกจเจ **ราชภภูภาวํ** อุปคจจนฺติ, เต
จารบุริสาปี นาวิกโยธาปี หุตวา อตตโน กตกรณียะสุ ปโยคํ ปฏิลภนฺติ, ปุนปี
อุชฌาสยปริจยปี สิปปานิปี อภิวิทูเชนฺติ จ ๗

อรรถสัสมมาปณินิธิ นั้น ได้แก่ความตั้งตนไว้ชอบ **อันคน**เกิดมาในโลก ก็ชื่อว่า ท่องเที่ยวอยู่ในโอฆะคือวัฏฏสงสาร **จำต้องประพฤติดตน**ให้เหมาะแก่ภูมิฐานของตน **เพื่อจะได้หลีกพ้นอุปสรรค**ข้อขัดข้องแล่นชีวิตไปโดยสะดวกดี ไม่เช่นนั้น ชีวิตก็จะมีสุขเป็นผล

อรรถสัสมมาปณินิธิ นาม อตฺตโน สมมา ปณินาํ รูปนํ ยุณฺชนํ ฯ โย หิ โลเก อุปปन्नโน โหติ **โส** สํสํวณฺณมโหเม สํสฺรติ นาม ฯ เตนสฺส **อตฺตา** อตฺตโน ปฏฺวิรูปภูตฺตานเ ปตฺติภูตฺตาเปตฺตพฺโพ โหติ ฯ **กิมตฺถาย** ฯ อตฺตโน สพฺพูปสคฺคโต **วิโมจฺจนตฺถาย** เจว ชีวิตสฺส สฺสํมจฺจุ **ปวตฺตาปนตฺถาย** จ ฯ โน เจ ตถา ปตฺติภูตฺตาเปตฺตพฺโพ ลียา, ตสฺส ชีวิตํ เนว โสตฺถินา ปวตฺตติ, น จ **สุขุทฺริยํ** โหติ ฯ

เหมือนคนไปเรือน้อย จำต้องคอยพยาม**วาดคัต** เพื่อให้เรือไม่ติดขัด**เดินไปได้**โดยสะดวก**ฉะนั้น** **ทาง**ที่จะตั้งตนไว้ชอบมีหลายประการ

ตตฺตฺรายํ อุปมา ฯ **ยถา** หิ โย โกจิ **ขุทฺทกนาวาคโต** โหติ สา เตน อิตฺโต จิตฺโต จ **ผิยปาซเนน** สมฺปคฺคเหตุพฺพา โหติ ตสฺสา อนฺุปสซฺชนตฺถาย เจว โสตฺถินา **ธาวนตฺถาย** จ, (โน เจ ตถา สมฺปคฺคหิตา ลียา, โสตฺถินา น ธาวติ (เฉลยใหม่ไม่มี)) **เอวํ** สมฺปทมิทํ เวทิตพฺพํ ฯ อตฺตสัสมมาปณินิโน หิ **วิธานํ** พหุํ ว โหติ ฯ

พึงสำนึษฐานเห็นในสัมมปปธานกิจ ๔ คือมีสติสัมปชัญญะคอยระวังไม่ให้ทำความเสื่อมเสียซึ่งยังไม่เคยทำ ๑ ละความเสื่อมเสียที่เคยทำแล้วนั้นเสีย ๑ ความเจริญดีที่ยังไม่เคยทำ ก็สนใจทำ ๑ ความเจริญดีที่ทำไปแล้ว รักษาไว้ให้มั่นคงไม่ให้เสื่อมลง มีแต่จะให้คงที่แลให้เจริญทวียิ่งขึ้น ๑ ประพฤติเช่นนี้ ชื่อว่าอตฺตสัมมาปณฺธิ ตั้งตนไว้ชอบ

ตตฺถ จตฺตาริ สมฺมปฺปชานานิ นิสฺสณฺณทานิ ทฏฺฐพฺพานิ ยานิ วุตฺตานิ ภควตา “จตฺตาริมานิ ภิกฺขเว สมฺมปฺปชานานิ กตฺมานิ จตฺตาริ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ (ปาปกาณฺ) อกุสลาณํ ฐมาณํ อุนฺอุปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารมฺhati จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺhati, อุนฺอุปฺปนฺนํ (ปาปกาณฺ) อกุสลาณํ ฐมาณํ ปหานาย (ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารมฺhati จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺhati), อุนฺอุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมาณํ อุนฺอุปาทาย (ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารมฺhati จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺhati), อุนฺอุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมาณํ ฐิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย (เวปฺปุลฺลสาย) ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารมฺhati จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตีติ ฯ”
อตฺตโน อิมํสุ จตฺตสุ สมฺมปฺปชานํสุ จฺจนํ อตฺตสมฺมาปณฺธิ ฯ

อนึ่งความเว้นจากทุจริต ทั้ง ๓ ชนิดไม่ประพฤติดีด้วยกาย วาจา ใจ ตั้งตนไว้ในสุจริตทั้ง ๓ ประการ ประพฤติชอบด้วยไตรทวาร บำเพ็ญให้สมบูรณ์ เพิ่มพูนจนเต็มทั้ง ๓ หน้าที่ทำให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ดีทั้งต่อหน้าทั้งลับหลัง ดังนี้ชื่อว่าอตฺตสัมมาปณฺธิ ตั้งตนไว้ชอบ

ยํ จ กายวจฺมโนทฺวาเรหิ มิจฺฉาจรณวเสน ตีหิ ทฺวจฺจเรหิ วิรมฺโนโต อตฺตทานํ กายาทิทฺวาเรหิ สมฺมาจรณวเสน ตีสุ สุจฺจเรสุ ปตฺติจฺฐาเปติ, ตานิ สุจฺจิตานิ สมฺปาเทติ สมฺมุขापि प्रमुखापि प्रसुथानि प्रपुณฺณानि กตฺวา จรति อิทมฺปิ อตฺตสมฺมาปณฺธิ นาม ฯ

อีกประการหนึ่ง วางตนให้เหมาะแก่ความเป็นไปของตน คือ เป็นผู้ใหญ่ก็ประพฤติตนให้เป็น
หลักฐาน มีเมตตากรุณาปราณีผู้อื่นในผู้น้อย เป็นคนเสมอกันก็ประพฤติตามจันมิตร ชื่อสัตย์สุจริต
แลเพื่อแผ่แก่เขา เป็นผู้เล็กก็ประพฤติต่ำต้อยอ่อนน้อมเอื้อเฟื้อแก่ท่านผู้ใหญ่ เช่นนี้ ก็ชื่อว่า อุตต
สัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ

อถวา ฯ ยํ อุตตานํ อุตตโน ปฏิรูปภาเว ปติภูตูปเตติ, กถํ, โย มหฐฐานโน
อิสฺสรชนโน โหติ โส ปฏิรูปจาริ หุตฺวา อุตตานํ อปฺปฐฺฐานนํ อิตฺตฺรชนนํ นาทํ
กตฺวา จรติ เตสุ เมตฺตยาติปิ กรุณฺหาติปิ, โย อญฺเญหิ สมฐฐานโน โหติ (โส) เตสํ
มิตฺตฺรธมฺมํ สจฺจธมฺมญฺจ จรติ อุตฺตจาริ โหติ, โย อปฺปฐฺฐานโน อิตฺตฺรชนโน โหติ โส
มหฐฐานนํ อีสฺสรชนนํ อปฺปายนธมฺมํ จรติ เตสุ อหฺรจิตฺโต โหติ, อิทฺมปิ
อุตฺตสฺมาปณฺธิ นาม ฯ

บุคคลมีความรุ่งเรืองมาแล้วแต่กลับตกอับ ก็เพราะตั้งตนไว้ไม่ชอบ ฝ่ายบุคคลผู้อัปภาคว์
มาแต่เดิมแล้วกลับจรรูญ ก็เพราะตั้งตนไว้ชอบ

อุตตมิจฺฉาปณฺธิ ปฏิจฺจ โชติปฺพุทฺโ พุทฺธา ปจฺฉา ตโม ชาโต ฯ
อุตตสฺมาปณฺธิ ปฏิจฺจ ปน ตโมปฺพุทฺโ พุทฺธา ปจฺฉา โชติ ชาโต ฯ

อนึ่ง **พระธรรมบรรยาย**ราชสุภาสิตอันสมเด็จพระบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ ก็มีปรากฏดังนี้ว่า อตตสมมาปณิธิ ความตั้งตนไว้ชอบ เป็นคุณสมบัติอันนิยมว่าดีทั้งในทางโลกและทางธรรม จึงนับได้ว่าเป็นข้อที่ อาจแลเห็นได้ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งมาก ผู้ที่ควรสรรเสริญว่า ผู้มีอาชีพอย่างใด ประกอบกิจการให้เป็นประโยชน์ที่สุดสำหรับอาชีพอย่างนั้น นับว่าควรชมเชยยกย่องว่า ตั้งตนไว้ชอบ นอกจากนี้ควรเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลาและที่อันควรประกอบกิจการให้เหมาะมุ่งทำงาน ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองแลครอบครัวทั้งแก่เพื่อนบ้านทั้งแก่ชาติ ศาสนา แล พระมหากษัตริย์ และข้อสำคัญคือไม่ใฝ่สูงให้เกินศักดิ์ ผู้ที่ตั้งตนอยู่เช่นนี้เรียกว่าตั้งตนไว้ชอบ ในทางธรรม กล่าวโดยย่อ ก็คือเป็นผู้ที่อยู่ในศีลในธรรม เว้นจากทุจริตในไตรทวาร ประพฤติ สุจริตในไตรทวาร เว้นจากการกระทำความ ใฝ่ใจกระทำบุญอยู่เสมอ อนึ่ง ผู้ที่ควรเรียกได้ว่าตั้ง ตนไว้ในที่ชอบ ควรเป็นผู้ประกอบด้วยความสามัคการะต่อบุคคลควรเคารพประการหนึ่ง ความไม่จองหองประการหนึ่ง ความยินดีด้วยของอันมีอยู่ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นประการหนึ่ง ความเป็นผู้รู้อุปการะอันคนอื่นทำแล้วแก่ตนประการหนึ่ง ความพึงธรรมโดยกาลประการหนึ่ง ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นของสำคัญสำหรับผู้ตั้งใจจะประพฤติดีอยู่เป็นนิตย์ แลถ้าผู้ใดตั้งใจดีถือธรรม ทั้ง ๕ ประการนี้ไว้ได้ **ก็ควรเรียกได้ว่า** เป็นผู้ที่ตั้งตนไว้ชอบ ดังนี้

โย ปน ราชสุภาสิตภูโต **ธมฺมปริยาโย** ญฺญูเมน มหาราเชน รจิตฺโต, **ตสฺส**โก
เอวํ ปากโณ โหติ “อตตสมมาปณิธิ โลกโต เจว ธมฺมโต จ สุนทรธมฺมสมฺมโต โหติ,
โส อติคฺมกัรฺภาเวน วิจาเรตพฺพตฺถาภาวโต สุเชน อตถํ ทฺวํจํ สกฺกญฺเยโย โหติ, โย
อตฺตานํ อตฺตโน ฐานสฺส เจว ภาวสฺส จ ปฏฺฐูปํ ปติฏฺฐเปติ, โส สมมาปณิหิตตโตติ
ปสฺสณียเยว, กถํ, โลกโต ตาว เยน อาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปติ ตสฺส เจ หิตสํวตฺตนิกํ
กิจจํ ปโยเชติ, อयํ สมมาปณิหิตตโตติ ปสฺสณียภาวํ คจฺจติ, อปิ จ โย มตฺตตณฺณ เจว
กาลณฺณ จ หุตฺวา กิจจปฺปโยคานุรูปํ มตฺตตณฺจ กาลณฺจ ฐานณฺจ ชานาติ, ปหิตตโต
หุตฺวา อตฺตโน เจว อนฺโตชนปฺริชานณฺจ รมฺมฺสฺสาสนราชวสานณฺจ อตฺถสํวตฺตนิกํ กิจจํ
กโรติ, อตฺตตณฺณ หุตฺวา อุกฺคตณไฟํ อญฺญิตตฺตจฺจนฺโณ น โหติ, เอวํ ปิ
สมมาปณิหิตตโตติ วุจฺจติ ฯ ธมฺมโต ปนายํ สงฺเขปโต, สมมาปณิหิตตโต นาม โย
สึเลสุ เจว ธมฺเมสุ จ ปติฏฺฐิตโต โหติ, ติวาริกานิ ทฺวํจจิตฺตานิ ปริวฺชเชติ,
ติวาริกานิ สุจฺจิตฺตานิ จรติ, ปาปกรณํ ปริวฺชเชติ ปุณฺณกรณํ ปุเรติ, อปิ จ โย
คารโว จ นิวาโต จ สนฺตฺตญฺญี จ กตตณฺณตา จ กาเลน จ ธมฺมสฺสวณฺนติ อิมํ
ปญฺจํ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต โหติ, โส สมมาปณิหิตตโตติ วาหาริตพฺโพ โหติ, อิม

ธมฺมา นิจฺจํ สุจฺริตํ จริตํ อากฺขมาเนน อิจฺฉิตพฺพาเยว, โย จ อวฺมุจฺจิตฺติเต หุตฺวา
อตฺตानํ อิมํสุ ธมฺเมสุ ปตฺติจฺญาเปติ,โสปี สมฺมาปณฺหิตตฺเถติ **โฆหาริตพฺโพ** โหตีติ ฯ

อีกประการหนึ่ง ชนผู้นับเนื่องในหมู่เดียวกันประพุดิตตามฉันที่เป็นพวกเดียวกัน ไม่คิดเอารัด
เอาเปรียบ ต่างรักษาประโยชน์ของกัน ดังนี้ ชื่อว่าประพุดิตตนสม่าเสมอในตบปริยาปนธรรม คือธรรม
ของชนผู้เนื่องในหมู่นั้น ๆ

อถา เย เต เอกสุมี นิกาย ปริยาปนา ชนา ปรตถถนเนน พหุตร
อตตทตถ ลท น วายนน, อนญมณญส ปน อตถ อนรทชิต เต
ตบปริยาปนธมเมสุ สม จรน นาม ฯ

ธรรมดาชนผู้นับเนื่องในหมู่ เมื่อคิรักษาประโยชน์ตน ก็ต้องรักษาประโยชน์ผู้อื่นด้วยเหมือนกัน
ประโยชน์ของตนจึงจะมั่นคงถาวร ถ้าเห็นแต่ได้แลดัดทอนประโยชน์ของผู้อื่น ประโยชน์ของตนก็จะไม่
ยั่งยืนอยู่ได้

นิกายปริยาปนา ทิ อตตทตถ อนรทชิต พโพเยว โหติ ฯ
เอว สติ อตตทตถ จิรฐฐิติโก โหติ ถาวโร ฯ สเจ โส อตตทตถ ปญญ สทตถปสุ
โต ภเวย เจว ปรตถถน ภณเชย, อตตทตถ โถปี เนว จิรฐฐิติโก ภเวย, น
ถาวโร ฯ

เหมือนเป็น ๓ กระบอกที่ตั้งยันกันอยู่ มีผู้ชักออกเสียแม้กระบอกหนึ่งก็มีกำลังไม่พอที่จะทานกันไว้ได้ก็
ต่างจะต้องล้ม

ตตราย อุปมา ฯ เสยถาปี นาม ตโย วา จตทาโร วา ทารุททกา อนญมณญ
นิสสาย ฐิตา, เตสุ เอโก วา เทว วา เกนจิ อปนีตา โหนติ, เสสา ทุพพลา หุตวา
อนญมณญ สนธาเรตุ น สโกน ติ ชิปปเมว ภูมีย ปตน ติ, เอว สมปทมิท
ทฐัพพ ฯ

จะนั้นแม่พระพุทพจน์ประพันธ์ในปิกินณการรรคแห่งพระธรรมบท ก็ได้แสดงความนี้โดยบรรยายว่า

ปรทุกขุปรานน โย อตฺตโน สุขมิจฺจติ
บุคคลผู้ใดปรารธนาสุขเพื่อตน เพราะเข้าไปตั้งไว้ซึ่งทุกขให้แกผู้อื่น
เวรส์ศคฺสฺสฏฺฐโร เวรา โส น ปริมฺจจติ ฯ
บุคคลนั้นระคนอยู่ด้วยสังสัคคะคือเวร ย่อมไม่พ้นไปจากเวรได้ ดังนี้

วุตฺตญฺเหตํ ภควตา ฐมฺมปทคทาย ปาฎิกฺวคฺเค

ปรทุกขุปรานน โย อตฺตโน สุขมิจฺจติ
เวรส์ศคฺสฺสฏฺฐโร เวรา โส น ปริมฺจจติ ฯ

เหตุดังนี้สมเด็จพระบรมโลกนาถเจ้า จึงตรัสสอนคนที่เป็นหมู่เหล่าให้ประพฤติถ้อยที่รักษา
ประโยชน์ของกันและกัน ข้อนี้พึงสันนิษฐานตามพระบรมพุทโธวาท ที่โปรดประทานแก่ภิกษุสงฆ์

เตน ภควา อญฺญมญฺญสฺส อตฺถํ อนฺรฺกฺขิตุํ ภิกฺขุสงฺฆสฺสปี คหฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
โอวาทมทาสี ฯ ตตฺถ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทินฺโนวาทโต สนนฺนิฐานํ ทญฺญพฺพํ ฯ

ให้ตั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ประกอบด้วยจิตเมตตาในกันและกัน **เจตีย์ลามที่หาได้สู้กันบริโค**
มีศีลเสมอกัน มีทฎฐิเสมอกัน ให้เคารพนับถือ**ภิกษุผู้เป็นใหญ่ในสงฆ์**แลตั้งใจปรารภนาเพื่อนพรหมจารี
ที่ยังมิได้มาให้มาสู่อาวาส ที่มาแล้วให้อยู่เป็นสุขเป็นอาทิ

กถ ๑ ภควา หิ “อิธ ภิกขเว ภิกขุณา เมตตํ กายกมมํ ... เมตตํ วจีกมมํ ... เมตตํ
มโนกมมํ ปจจุปฏฐิตํ โหติ สพุรพุมจารีสุ อาวิ เจว รโห จ ..... เย เต ลาภา
ธมมิกา ธมมลหุธา อนุตมโส ปตตปริยาปนุนมตตมปิ ตถารูปเอหิ ลาภาหิ
อปปฎฐิวิภตตโหคิ โหติ สีสวนุตเทหิ สพุรพุมจารีหิ **สาธารณโภคิ.... สีสสามญญคโต**
วิหระติ สพุรพุมจารีหิ อาวิ เจว รโห จ.....**ทฎฐิสามญญคโต** วิหระติ สพุรพุมจารีหิ
อาวิ เจว รโห จาติ **อาทิสู เจว**

“ยาวกัวิญจ ภิกขเว ภิกขุ เย เต ภิกขุ **เถรา** รตตถญญ จิรปพพชิตา **สงุมตปิตรโ**
สงุมปริณายกา เต สกุกริสสนติ ครุกริสสนติ มาเนสสนติ ปุเชสสนติ....
ปจจตตถญญ **สตี** **อุปฏฐเปสสนติ** กิณติ อนาคตา จ เปสลา สพุรพุมจารี
อาคจญเยยฺย อาคตา จ เปสลา สพุรพุมจารี ฬาสฺ วิหเรยฺยญฺติ**อาทิสู จ** อาคตนเยหิ
ภิกขุสงฺฆํ โเอวหิ ๑

และพระบรมพุทโธาทที่โปรดประทาน**แก่คฤหัสถชน**ในข้อนั้น พึงสันนิษฐานตามความในอธิธานิยธรรม
สูตร **ที่ตรัสสอน**พวกเจ้าลิจฉวี **บางข้ออนุโลม**แก่การปกครองอาณาจักรวชชี ซึ่งมีประเพณีเป็นคณานุ
ศาสน์คือปกครองด้วยความเป็นหมู่

คหฏฐคณสฺส ปน ทินโนวาทโต สนนินฺฐานํ อปริหานิยธมมสฺสุตเต ทฏฐัพพํ **ยตุถ**
ปากฎิฏฐตา **เอกจเจ** วชฺชินํ ลิจฺฉวิราชฺชนํ **เทสิตรมฺมา** คณานุสาสนโนปายวิธินา ปวตฺตํ
วชฺชิรฏฐูปปาสานํ **อนุโลเมนติ** ๑

เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย   พร้อมกันเป็นหมู่คณะผู้บัญชาการบ้านเมืองทั่วไปไม่มีใครเป็นอิสระเฉพาะตน
วินิจฉัยกรณียกิจไปตามสมควร ให้พวกวชชีหมั้นประชุมกัน เมื่อถึงคราวประชุมกันก็ให้พร้อมเพรียงกัน
ประชุม เมื่อเลิกก็ให้พร้อมเพรียงกันเลิก ให้พร้อมเพรียงกันทำกิจนั้น ๆ สิ่งใด ๆ ที่ไม่ได้บัญญัติขึ้น
โดยตามัคคีธรรม ก็อย่าให้พวกวชชีบัญญัติขึ้นเอง สิ่งใด ๆ ที่ได้บัญญัติขึ้นแล้ว เช่นนั้นก็อย่าให้เลิก
ถอนเสียเอง ให้ประพฤติวัชชีธรรมของเก่าที่ได้บัญญัติไว้แล้วอย่างไร แลให้พวกวชชีเคารพนับถือท่าน

ผู้ใหญ่ว่า อย่าจุดคร่าภรรยา แลกุมารี่ในตระกูลของเขาด้วย พลการมาเป็นภรรยา แลเจดีย์สถานเหล่าใด ซึ่งเป็นที่นับถือของชาววัชชีอันมีในภายนอกพระนคร ให้สักการะเคารพนับถือบูชาเจดีย์สถานเหล่านั้นอย่าตัดทอนธรรมิกพลที่เคยให้เคยทำอยู่แล้วให้เสื่อมสูญ ฯ

พระพุทธานิเทศ ๒ ข้อนี้เป็นเครื่องสาธกให้เห็นว่า สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรงสั่งสอนชนนิกรที่เป็นหมู่เหล่า ต่างให้รักษาประโยชน์ของกันและกัน บัณฑิตพึง สันนิษฐานโดยนัยนี้แล้วรู้จักผ่อนผันประพฤติ ตามสมควรแก่ชุมชนที่ตนเนื่องอยู่นั้น สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอ ในตบปริยาบันธรรม คือธรรมของชนผู้เนื่องในหมู่นั้น ๆ พึงให้เป็นไปในชนที่นับเนื่องเป็นหมู่เดียวกันโดยสมควร ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จึงทรงเสาะหาพระราชทรัพย์แผ่นดินแลเครื่องอุปโภคบริโภคที่หายไปแล้ว โดยมีชอบธรรม ให้
สืบเสาะได้คืนมาอย่างเดิม

ตบปจฺจยา ยานิ กานิฉิ ฐฐุณานิ เจว ฐฐุปโปคปริโปคณฺทานิ จ อธมฺเมน
นฺธุณานิ โหนฺติ ตานิ คเวสาเปตฺวา ยถาปุราณํ ปฏิภตฺติ,

ถึงแม้ว่าได้ไม่ครบจำนวนที่หาย ก็คงยังดีกว่าปล่อยให้สูญไปด้วยความไม่นำพา

ยาวตกานิ นสฺสฺสนฺติ ดาวตกานิ น ปฏิภตฺติปิ อิํ อนาคตฺตภาเวน อนฺตรธานโต
สาธฺตฺรํ โหติ,

โดยที่สุดท้ายก็ไม่ได้พาสืบคืนมา ก็ยังได้ผู้ประพดพิทุจริต เพื่อป้องกันทรมาณผู้ประพดพิติดตาม
โทษานุโทษ

อนฺตมโส นฺธุณานิ น ปฏิภตฺติปิ โทสานุจจวิกทมนตฺถาย ปน พฺจุจริตฺกเร ลภตฺติ,

เป็นประโยชน์แก่นุชนภายหลัง จักไม่เอาเยี่ยงอย่างต่อไป

อิทฺมปิ ปจฺจิมาย ชนตฺตาย ฐิฏฺฐานุคตือนาปชฺชนตฺถาย สาธฺตฺกํ โหติ ฯ

พระคุณข้อนั้น ได้ในบาปชื่อว่า หนัก คเวสนฺติ แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว

อิํ หนัก คเวสนฺตํติ เอตฺถ ลพฺภตฺติ ฯ

อีกประการหนึ่ง ทรงตั้งพระราชหฤทัยบำรุงรักษาข้าขอบขัณฑสีมาให้อยู่เย็นเป็นสุข จึงทรงป้องกัน
เหตุภายใน

อถฺวา โส ราชา ฐฐุณาสฺมิโน สฺขิตฺเต กตฺวา ปฏิชคฺคิตฺถกาโม โหติ, ตสฺมา สมนฺตรการณํ
นิวาเรติ,

คือทรงเพิ่มเติมแก้ไขพระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อป้องกันความผิดอัน
เกี่ยวแก่ห้างหุ้นส่วนบริษัทสมาคมแลมูลนิธิ ทั้งทรงเพิ่มเติมพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดินให้
สะดวกแก่ผู้โอนโฉนดซื้อขายกันในจังหวัดนั้น แลทรงตั้งพระราชบัญญัติศุลกากร เพิ่มพิกัดภาษี
ขึ้นกว่าก่อนในสินค้าอันจักมาจากต่างประเทศ

กถ, วาณิชสมวายมูลปติฎฐาภิปรียาปณฺณํ อปรารณํ นิวารณตุถาย
ปฺคฺคฺลิกนิตฺสโวหาริกนิตฺโธาทิกา สํโสเรติ ตสฺมี ตสฺมี นคเร ภูมิสามิกตฺตปรีวตฺตกาณํ
สุขตุถาย ภูมิอธิการปณฺณนิตฺติ อภิวฑฺฒติ วิเทสิภณฺฑเสสุ จ พลิวฑฺฒนตุถาย
สฺกฺการนิตฺติ ปฏฐเปติ ฯ

แลทรง บำบัดอันตรายซึ่งจักเกิดแต่เหตุภายนอก

โส จ พาหิรการณโต อุปฺปชฺชิตพฺพนฺตรายเ ปฏฺิหนฺติ,

คือ ทรงแก้ไขหนังสือสัญญาทรงพระราชไมตรีการค้าขายแลการเดินทางระหว่างกรุงสยามกับ
ต่างประเทศ โดยจํานงความสมภาพแลอำนวยความสะดวกให้แก่นักแลกัน เพื่อเพิ่มพูนทาง
สัมพันธมิตรให้กลมเกลียวสนิทยิ่งขึ้น

กถ, ภียโยโส สมฺพนฺธาวฑฺฒนตุถาย สมภาวตฺตถาวหนปฺเรกฺขารตฺาย วิเทเสหิ สทฺธิ
สฺยามภฏฐสฺส วาณิชฺชนาวาสมฺจรณปรียาปณฺณํ ปฏฺิณฺญาพนฺธปณฺณํ สํโสเรติ ฯ

พระคุณขื่อนี้ ได้ในบาลีว่า ชินฺณํ ปฏฺิสงฺขโรนฺติ บุรณะของเก่าให้ดียิ่งขึ้น ฯ

อิทํ ชินฺณํ ปฏฺิสงฺขโรนฺตฺติ เอตฺถ ลพฺภติ ฯ